

ВИВЧАЄМО ДОСВІД

УДК 811.161.

Л. Т. НАЗАРЕВИЧ

УПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДІВ ЕЙДЕТИКИ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ 3 УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Обґрунтовано актуальність досліджень у галузі методики викладання української мови як іноземної. Відзначено ефективність ейдетики як підходу до вивчення української мови як іноземної. Проаналізовано та проілюстровано деякі методи ейдетики (ланцюжковий, піктографічний, фонетичних асоціацій). Висвітлено основний її принцип – наочність, що базується на розвитку образного мислення і є інструментом швидкого й ефективного засвоєння нового матеріалу. На основі досвіду практичної діяльності встановлено, що розглянуті методи підвищують ефективність роботи зі студентами-іноземцями.

Ключові слова: комунікація, ейдетика, наочність, образність, асоціація, метод.

Л. Т. НАЗАРЕВИЧ

ВНЕДРЕНИЕ МЕТОДОВ ЭЙДЕТИКИ ВО ВРЕМЯ ЗАНЯТИЙ ПО УКРАИНСКОМУ ЯЗЫКУ КАК ИНОСТРАННОМУ

Отмечена актуальность исследований в области методики обучения украинскому языку как иностранному. Указано эффективность эйдетики в процессе изучения украинского языка как иностранного. Проанализированы и проиллюстрированы некоторые методы эйдетики (цепной, пиктографический, фонетических ассоциаций). Освещен основной её принцип — наглядность, основанный на развитии образного мышления, являющийся инструментом быстрого и эффективного усвоения нового материала. Установлено на основе опыта практической деятельности, что на занятиях по украинскому языку рассмотренные методы повышают эффективность работы со студентами-иностранцами.

Ключевые слова: коммуникация, эйдетика, наглядность, образность, ассоциация, метод.

L. T. NAZAREVYCH

IMPLEMENTATION OF EIDETIC MEMORY METHODS DURING TEACHING UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Actuality of studying methods of teaching Ukrainian as a foreign language is emphasized. Accent is made on effectiveness of Eidetic memory as a way of teaching Ukrainian as a foreign language. Some methods of Eidetic memory (string, pictographic, phonetic associations) are analyzed and illustrated. The basic Eidetic memory principle — visibility which is based on the development of creative thinking and serves as a tool for fast and effective studying of new material. On the basis of practical experience it is proved that the methods viewed make the work with foreign students more effective.

Keywords: communication, eidetic memory, visualization, imagery, association, method.

На сучасному етапі інтеграції України в світовий інформаційний, економічний і культурний простір простежується інтерес світової спільноти до вивчення української мови. Це зумовлено чіткою проєвропейською політикою нашої країни та приєднанням її до Болонського процесу. Щороку в Україні збільшується кількість зарубіжних громадян, частина яких є потенційними студентами українських вищих навчальних закладів (ВНЗ). Вказане ставить перед викладачами-мовниками непросто завдання: заохотити та зацікавити студентів-іноземців до вивчення української мови, сприяти розвитку їхнього фахового мислення і культури

мовлення, комунікативно-професійної компетентності, необхідної для осмисленого сприймання та опрацювання різнотипної інформації, пізнання нових слів, конструювання власних різностильових висловлювань відповідно до норм українського комунікативного етикету, розуміння соціокультурних реалій сучасної України в умовах навчання, міжособистісних та ділових взаємин.

Позиціонування української мови як ефективного інструмента забезпечення інформаційних процесів у різних царинах життя сучасного суспільства (повсякденному, освітньому, діловому, економічному, політичному, науковому, технічному), а носія мови – як інтелектуально та фахово зрілого комунікатора, який володіє прийомами та техніками успішного (результативного, здорового) спілкування, спонукало викладачів кафедри української та іноземних мов Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя (ТНТУ), крім традиційних підходів у навчанні, шукати нові шляхи для подання навчального матеріалу.

Актуальність обраної теми зумовлена передусім: недостатньою кількістю систематизованих досліджень у цьому напрямку; необхідністю впровадження новітніх підходів до вивчення української мови як іноземної; потребою систематизувати наукові та методичні розробки в цій галузі.

Мета статті – узагальнити та систематизувати досвід викладачів кафедри української та іноземних мов ТНТУ у сфері викладання української мови як іноземної, висвітлити сучасні та інноваційні підходи до вивчення цієї дисципліни, що покликані реалізувати сучасні академічні цілі мовної освіти, а також інформаційні, педагогічні, суспільно-політичні завдання, зокрема розвиток комунікативної компетентності мовців у її національному вимірі, збереження й примноження лінгвістичного та культурного потенціалу України, сприяння мовній і культурній толерантності, впровадження принципів громадянської освіти демократичного суспільства.

Проблему навчання іноземців української мови висвітлювали О. Антонів, М. Арделян, Л. Бей, М. Винник, В. Вінницька, О. Гайда, М. Джура, І. Драч, Т. Єфімов, О. Палінська, О. Пальчикова, І. Підгородецька, Б. Сокіл, С. Сокол, Г. Темник, Г. Тохтар, О. Тростинська та ін. Науково-педагогічний колектив кафедри української та іноземних мов ТНТУ також не залишився осторонь цієї проблематики.

Окрім традиційних методів і прийомів вивчення мови (читання, переказування, аудіювання, повторення, діалогізація мовлення, тестування, словникові диктанти), цікавим, новаторським і креативним підходом вважаємо застосування на заняттях із української мови принципів та підходів ейдетики, доцільність яких спробуємо обґрунтувати.

Слово «ейдетика» походить з давньогрецької мови. «У перекладі з неї «ейдос» – яскравий образ, зовнішній вигляд. Термін «ейдетика» увів у психологію у 30-ті роки ХХ ст. німецький учений Е. Йенш та його однодумці (О. Кро, А. Рікель, Г. Фішер та ін.), які «позначили ним феномен довготривалого збереження чіткого сліду інформації, що утримується в пам'яті людини» [6, с. 5]. Виходячи за межі психології та філософії, це поняття охопило й лінгвістику. Ми розуміємо під ейдетикою спосіб запам'ятовування на основі образного сприйняття.

Останніми роками спостерігаємо неабиякий інтерес до ейдетики як науки, оскільки шляхи навчання, які вона пропонує, допомагають розвивати образну пам'ять, сприяють швидкому та усвідомленому запам'ятовуванню нового матеріалу, перетворюють навчальний процес на цікаву гру. Вагомою перевагою такого навчання є те, що студенти опановують мову в атмосфері психологічної безпеки та комфорту, а це покращує їхні стосунки з «чужим» для них оточенням, виробляє нові вміння, виявляє власні поведінкові емоційні та мисленнєві стереотипи. І. Матюгін та Є. Антошук – засновники «Школи ейдетики» – розробили низку наукових праць: «Знайомтесь, ваша пам'ять: швидка педагогічна допомога від Української школи ейдетики» [1], «Метод невербальних асоціацій» [2], «Швидка педагогічна допомога – вчимося запам'ятовувати» [3], «Як запам'ятовувати іноземні слова» [7] тощо. Ці наукові розвідки які допоможуть кожному педагогові відшукати власну модель викладання.

Мультимедійні презентації, вікторини, бліц-опитування, «мозковий штурм», застосування методів образних асоціацій, мобільності, фантазування, розподілу інформації відповідно до особливостей кожного індивідуума тощо дають можливість викладачеві створити сприятливий психоемоційний клімат для студентів, що є запорукою їхнього ефективного

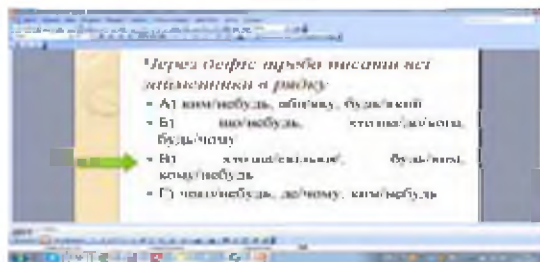
навчання. Такі підходи активізують бажання вчитися, розвивають увагу, формують вміння створювати оригінальні ідеї.

Одним із основних принципів ейдетики є наочністю. Без неї, як відомо, немислиме засвоєння нового матеріалу. Щодо цього С. Волошинов висловився так: «При вивченні певного предмета наочність навчання поєднує в собі дві сторони пізнання – чутливу та мислену і сприяє розкриттю зовнішніх ознак та властивостей цього предмета» [5]. Тому невипадково ейдетика як наука спрямована на те, щоби залучити всі можливі ресурси людської пам'яті заради використання набутих знань у житті. На досягнення цієї мети скеровані, зокрема, методи ейдетики: ланцюжковий, акровербальний, піктографічний, фонетичних асоціацій, метод місць (базується на зорових асоціаціях), невербальних асоціацій, парадоксальних вербальних перетворень, укрупненого структурування навчального матеріалу (передбачає використання опорних схем та узагальнюючих таблиць). Кожен із них – це уява + позитивні емоції = засвоєна інформація.

Під час вивчення розмовних тем і засвоєння граматики доцільно використовувати мультимедійні презентації, які реалізують принцип наочності. Перевага новітніх технологій полягає в тому, що вони уможливають одночасно зорове і слухове сприйняття інформації. У процесі роботи з якісно розробленими слайдами студентам простіше встановити причинно-наслідкові зв'язки між мікротемами, легше сприймати нову інформацію, оскільки є можливість повторювати речення разом із викладачем і бачити пов'язану з текстом схему, фотографію, карту. «Екранна комунікація» візуалізує почуте і закріплює за ним відповідну асоціацію. На першому курсі ефективною є наочність, де текстову інформацію подано українською та англійською мовами. Можливість оформити найважливіший елемент навчального матеріалу відповідним шрифтом, кольором чи позначкою – це ще одна перевага.

Під час розгляду завдань на зразок: «Прочитайте текст. Слова, що в дужках, поставте у правильній формі» студенти-іноземці стикаються з проблемами узгодження, керування, відмінювання, рідше – дієвідмінювання. З метою коригування граматичних огріхів пропонуємо слайди, які слугуватимуть підказкою-орієнтиром і полегшуватимуть закріплення граматики. Наприклад, студент бачить речення, яке необхідно зредагувати: «Вільям Білл Гейтс – голова і головний розробник (програмне) забезпечення корпорації Майкрософт. Співробітниками Майкрософт є 39 000 осіб у 60 (шістдесят) країнах». Після того, як варіант відповіді вибрано, викладач натискає правою клавішею миші на слово в дужках, що дає можливість одразу ж побачити його у правильній формі. Завдяки цій технології студент може порохувати допущені помилки та оцінити себе, а викладач – проаналізувати відповідь, повторно пояснити незрозумілий матеріал.

Подібний підхід застосовуємо під час тренувального тестування. На слайді розміщуємо одне запитання із чотирма варіантами відповіді. Спершу студент вказує правильний, на його думку, варіант, потім викладач, повторно натискаючи праву клавішу миші, відкриває правильну відповідь.

Таким чином, електронна презентація сприяє тіснішій психологічній взаємодії між педагогом і студентами, допомагає налаштувати присутніх на активну співпрацю, дає можливість виявити та скоригувати прогалини в навчанні, емоційно впливає на аудиторію.

Під час занять з української мови як іноземної ми практикуємо такий підхід, як ейдос-конспект – роздуми, що виникають у процесі читання будь-якого тексту. Він поєднує в собі опорний конспект (теоретичні знання) та ілюстрації до тексту. Ейдос-конспект сприяє активізації логічного й образного мислення, дозволяє перевірити рівень сприйняття тексту,

адже коментар до нього розкриває глибину розуміння прочитаного, потребує від студента самостійної роботи, слугує помічником під час переказу.

Метод Аткинсона передбачає запам'ятовування іншомовних слів, базуючись на використанні ключових слів або фонетичних асоціацій. І. Матюгін зазначає, що «асоціювання – це передусім зв'язування чогось із будь-чим. ... Суть методу полягає в тому, щоби до іноземного слова підібрати співзвучні (тобто подібні за звучанням) лексеми з рідної або добре знайомої мови» [8, с. 8]. Дослідник вважає, що започаткували такий спосіб запам'ятовування вчені Стенфордського університету на чолі з В. Аткинсоном, від прізвища якого пішла назва згаданого методу. Наприклад, студенти асоціюють слово «*стиль*» із «*style*», «*фіксувати*» – «*fix*», «*реєструватися*» – «*register*» тощо. І. Матюгін стверджує, що найкраще фонетичні асоціації комбінувати із ланцюжковим методом, який побудований на ланцюжкових асоціативних зв'язках. Асоціації відіграють важливу роль при ознайомленні зі щойно прочитаним текстом та засвоєнні нової лексики. Кожна лексема «тягне» за собою наступну, тоді як асоціації різними способами допомагають упорядкувати всі елементи інформації, що надходить. Вчений наголошує, що саме під час «застосування цього методу звучання і переклад зв'язані воедино, а тому й пригадування одного слова зумовлює пригадування іншого» [8, с. 9]. Кожен учасник самостійно добирає якісь асоціації, для того щоб вони за потреби спрацювали. Такий спосіб сприяє підсиленню контролю над записом інформації в пам'яті. Стійкому запам'ятовуванню допомагає впорядкована сітка асоціацій. Пошук асоціацій студенти сприймають як захопливу гру. Обов'язковими атрибутами є релаксаційна музика, картки паперу, плакат із відповідними словами.

Ефективним є також вид роботи, покликаний диференціювати студентів на аудіалів і візуалів. Доведено, що результативність запам'ятовування навчального матеріалу зростає, якщо на занятті береться до уваги тип особистості студентів за їх репрезентативною системою. Так, приміром, для аудіалів та візуалів добираються різні методи та види роботи.

Специфіка методу полягає у його двоетапності. Спочатку викладач диктує певну кількість слів, а студенти повинні їх запам'ятати. Після цього наступну групу слів записують на дошці. Наведемо один із прикладів: 1) диктуємо 10 слів чи словосполучень із тексту «Іван Пулюй – винахідник X-променів» [10, с. 146], а студенти їх запам'ятовують: *електротехнік, перекладач, лампа розжарювання, прилад, антикатод, винахід, запатентувати, змінний струм, катодне випромінювання, X-випромінювання*. Кожну паузу між словами заповнюємо музикою. Після цього студенти ставлять цифру 1 і записують у зошит те, що запам'ятали.

Наступний етап – група дивиться на 10 слів, написаних на дошці: *Рентген, механізм, негативно заряджені частини, молекула, атом, Ейнштейн, епохальний, заперечувати, Нобелівська премія, обман* і запам'ятовує їх. Викладач закриває слова, а студенти під цифрою 2 записують те, що запам'ятали. Після цього необхідно порахувати, під якою цифрою слів більше. Якщо під цифрою 1, то людина – аудіал (тобто слух є її провідним аналізатором), а якщо під цифрою 2, то можна зробити висновок, що для групи цих осіб провідним аналізатором є зір, тобто вони візуали.

Такі види діяльності допомагають здійснити індивідуальний підхід у доборі матеріалу: аудіалам варто повторювати певні синтаксичні конструкції для кращого запам'ятовування, а візуалам навпаки – подавати інформацію у друкованому вигляді.

Є. Антошук наголошує на важливості методу поєднання вербального апарату з роботою уяви, що її активізує та напружує [2, с. 13]. Це поєднання може здійснюватися, наприклад, так: студенти за 60 секунд озвучують якомога більше іменників. Після цього називають предмети, які виринули в уяві. Завдання викладача – поставити уточнюючі запитання, щоби почути зв'язну розповідь про предмет.

Розвивати комунікативні здібності іноземців допомагають завдання, пов'язані з публічним виступом. Метод узгодження фантазії та уяви з умінням чітко висловлювати, промовляти власні думки застосовуємо під час занять зі студентами старших курсів. Він передбачає говоріння на будь-яку тему впродовж 5 хвилин. Це можуть бути доповіді на теми, передбачені навчальною програмою, або виступи, що стосуються суспільного чи мистецького життя студента.

І. Матюгін вважає, що сприятиме запам'ятовуванню інформації метод Цицерона або метод місць, який «прийшов до нас із Давньої Греції. Поет Симонід тренував свою пам'ять так: те, що необхідно було запам'ятати, він розташовував у добре знаній кімнаті. Згодом достатньо було згадати кімнату, щоби виплила потрібна інформація» [9, с. 32]. Давні оратори і філософи ніколи не послуговувалися конспектами, оскільки вони постійно вдосконалювали техніку запам'ятовування. Далі розгортає думку так: «У деяких книгах цей метод приписують римському політику і оратору Цицерону, який прославився тим, що під час своїх виступів у сенаті легко відтворював з пам'яті імена, історичні дати, цитати. Під час підготовки до виступу він на стінах, стелі, дверях своєї оселі розвішував тези промов» [9, с. 33].

Ми пропонуємо студентам розклеювати вдома різнокольорові картки зі словами чи відмінковими закінченнями, які необхідно вивчити. Так, для кращої візуалізації кожен частину мови варто записувати на картці іншого кольору: наприклад, іменники – на зеленій, дієслова – на червоній, числівники – на блакитній, займенники – на білій, прикметники – на рожевій, сполучники – на бузковій тощо. Такі картки допоможуть під час вивчення відмінків. Усі відмінкові закінчення в тексті доцільно позначати різними чорнилами.

Заслуговує на увагу метод піктограм, який допомагає запам'ятати вірш за лічені хвилини. Необхідно міні-малюнками відтворювати слова, зображаючи кожен строфу з нового рядка. Студент, дивлячись на намальовані образи, за якими закріплена певна асоціація, здатен майже безпомилково відтворити віршовані рядки. Ще один нюанс – повторювати треба від початку до кінця і навпаки. Іноземні студенти легко засвоюють слова пісень у процесі малювання: приміром: «Коли літо приходить, гаряча пора / І на сірому камені плавиться тінь, / Коли дзвінко кричить на смітниках дівора, / Говорити, ходити і думати лінь. / Коли сонце розжарене над містом висить / І від чаду машин кругом іде голова. / Я згадаю прохолодних озер блакить, / Куди їздив колись старенький трамвай» гурту «Пікардійська терція».

Піктограми сприяють швидкому запам'ятовуванню рядків віршів, наприклад, вірша В. Сосюри «Любів Україну».

Вважаємо за доцільне відзначити методичний доробок кафедри української та іноземних мов ТНТУ в контексті обговорюваної проблеми. За останні роки вийшли друком кілька навчальних посібників із дисципліни «Українська мова як іноземна»: «Грамматика української мови як іноземної», «Тестові завдання з української мови як іноземної», «Методичні рекомендації, завдання та зразки відповідей до державного іспиту з дисципліни "Українська мова як іноземна"», а також підручник «Практичний курс української мови. Професійне і ділове мовлення (для студентів-іноземців українською мовою навчання)» авторства викладачів кафедри. Останній, зокрема, враховує основні методи і принципи ейдетики та містить дидактично умотивований практичний матеріал із фонетики, орфографії, словотвору, лексикології, морфології, стилістики і культури мовлення. Вправи та завдання мають різний характер складності й передбачають здійснення необхідних мовно-мисленневих операцій: розпізнавання мовних явищ та їх кваліфікацію, групування, класифікацію і виявлення порушень мовних норм. Запитання та завдання для самоперевірки, система вправ, тексти й розширені словники до кожної із розмовних тем підручника максимально враховують вікову та соціокультурну специфіку адресата, спонукаючи студентів-іноземців до рефлексивного, самостійного підходу до навчання, вироблення й обґрунтування власних суджень та оцінок, збагачення світогляду. Підручник слугує своєрідним містком для активного та інтерактивного навчання, забезпечує зворотний зв'язок між викладачем і студентами (пояснення, перевірка виконаних завдань, робота над помилками), сприяє обміну інформацією між усіма учасниками навчального процесу (коли студенти працюють у парах).

Значну увагу присвячено підготовці тестових завдань із української мови як іноземної, що розміщені у системі Atutor. Навчально-тренувальні тестові завдання спрямовані на виявлення рівня теоретичних знань та практичних умінь і навичок серед студентів-іноземців

денної форми навчання та слухачів підготовчого відділення. Студенти-іноземці завдяки систематичному тестуванню вчаться виконувати завдання правильно і швидко, опановують алгоритм виконання тестів різних форм, мають можливість аналізувати результати тестування, за допомогою викладача можуть виявляти типові помилки й визначати шляхи їх усунення.

Підбиваючи підсумки, зауважимо: ми не ставили собі за мету розкрити суть усіх ейдетичних методів навчання, які сприяють легшому запам'ятовуванню нової інформації. Проте переконані, що їх упровадження в навчальний процес дозволить адаптуватися студентам-іноземцям до системи освіти в українських ВНЗ, а також стане поштовхом до отримання високого рівня знань.

Обговорювана тема вимагає подальших наукових студій, які покликані успішно вирішувати основні проблеми в галузі методології викладання української мови як іноземної.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антошук С. В. Знайомтесь, ваша пам'ять: швидка педагогічна допомога від Української школи ейдетики / С. В. Антошук. – К.: Вирій, 2009. – 192 с.
2. Антошук С. В. Метод невербальних асоціацій / С. В. Антошук // Завуч. – 2007. – № 30. – С. 13–14.
3. Антошук С. В. Швидка педагогічна допомога / С. Антошук // Початкова освіта. – 2000. – № 3 (51). – С. 3.
4. Бей Л. Б. Проблеми викладання української мови різним категоріям іноземних студентів / Л. Б. Бей, О. М. Тростинська // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі: Міжпредметні зв'язки. – Вип. 12. – Харків: Константа, 2008. – С. 48–59.
5. Волошинов С. А. Реалізація дидактичного принципу наочності в алгоритмічній підготовці студентів засобами інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища // Інформаційні технології в освіті. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ite.kspu.edu/webfm_send/231
6. Ейдетики як засіб підготовки дитини до школи / авт.-упоряд. М. Л. Кривоніс, О. Л. Дроботій. – Х.: Ранок, 2012. – 160 с.
7. Матюгин И. Ю. Как запоминать иностранные слова / И. Ю. Матюгин. – М.: Ейдос, 2009. – 154 с.
8. Матюгин И. Ю. Эффективная память: как быстро запоминать цифры и английские слова / И. Ю. Матюгин. – М.: РИПОЛ классик, 2005. – 544 с.
9. Матюгин И. Ю. Методы развития памяти, образного мышления, воображения / И. Ю. Матюгин, И. К. Рыбникова. – М.: Эйдос, 1996. – 60 с.
10. Назаревич Л. Т. Практичний курс української мови. Професійне і ділове мовлення (для студентів-іноземців українською мовою навчання: підручник / Л. Т. Назаревич. – Тернопіль: ТНТУ, 2013. – 248 с.

УДК 378:338.8-051 (477.63)

В. С. ПАЦЮК

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ (НА ПРИКЛАДІ МІСТА КРИВИЙ РІГ)

Розкрито актуальність і значимість підготовки фахівців сфери туризму на регіональному рівні. Виявлено загальні засади підготовки фахівців з туристичного обслуговування в Україні. Проаналізовано структуру і фахову спеціалізацію вищих навчальних закладів (ВНЗ) України, в яких відбувається освітня діяльність за напрямом підготовки «Туризм». Визначено фахові вимоги до майбутніх працівників туристичної сфери. Обґрунтовано необхідність підготовки фахівців з туризму в місті Кривий Ріг у контексті реалізації Програми розвитку промислового туризму. Визначено потенційну сферу зайнятості випускників вказаного напрямку підготовки. Узагальнено пріоритетні завдання професійної туристичної освіти в Україні.

Ключові слова: туризм, фахівець з туризму, фахова підготовка, професійна освіта, промисловий туризм.